

Willem III : een verhaal van den watersnood in Gelderland ten jare 1861

<https://hdl.handle.net/1874/234575>

mm 10996

BR.1874. III.19.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3157 790 5

WILLEM III

EEN VERHAAL VAN
DEN WATERSNOOD IN GELDERLAND

ten jare 1861

Een feestgeschenk voor kinderen
bij gelegenheid van het Kroningsfeest

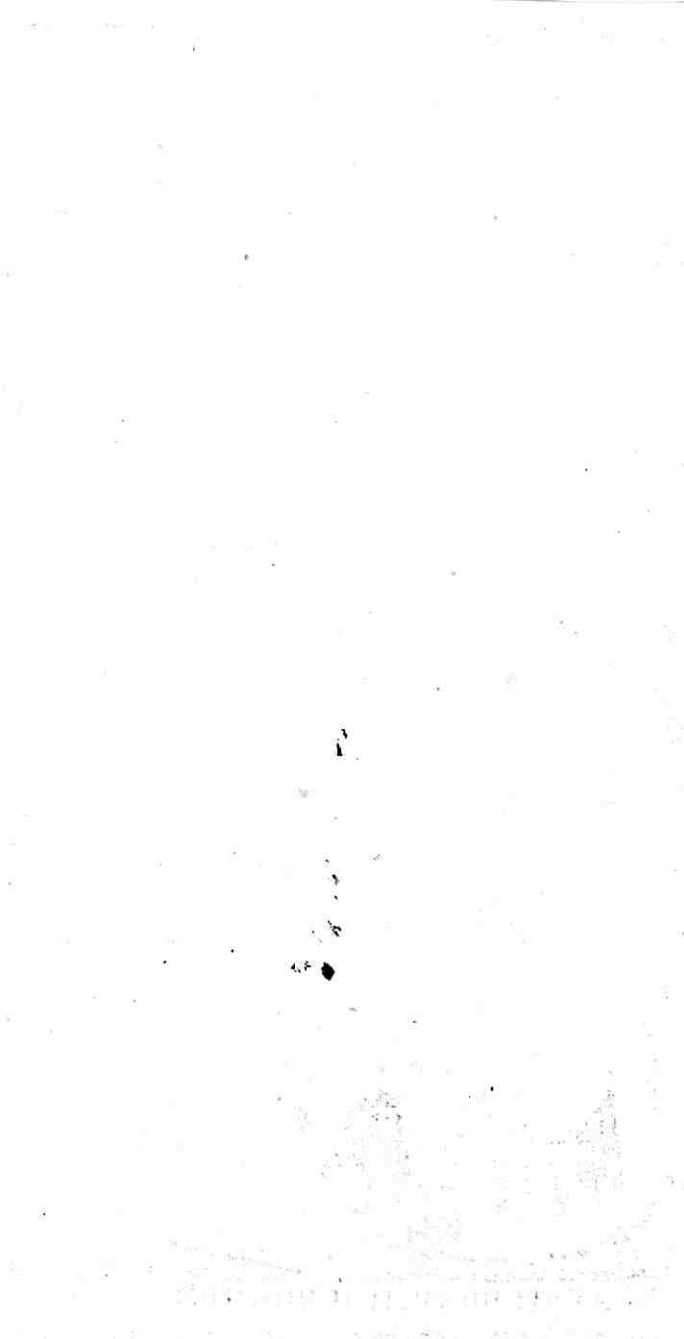
op den 12 Mei 1874

door

P. VERGERS.

AMSTERDAM, H. M. BREMER. Lith. v. Mulder, Leiden.

Ex. f. 0.25. 26 Ex. f. 5.62. 50 Ex. f. 10.00. 100 Ex. f. 17.50. 250 Ex. f. 40.00

WILLEM III.

EEN VERHAAL VAN

DEN WATERSNOOD IN GELDERLAND

ten jare 1861.

FEESTGESCHENK VOOR KINDEREN BIJ GELEGENHEID VAN
HET KRONINGSFEEST OP 12 MEI 1874.

DOOR

P. VERGERS.

AMSTERDAM,

H. M. BREMER.

1874.

FEESTVIEREN.

Wie uwer zou niet gaarne feest vieren? Elk viert gaarne feest. Ook gij. Laat vader of moeder maar eens jarig zijn, of er wat anders te doen wezen, wat zijt gij dan niet vroolijk. Nu, men mag ook feest vieren, als het ten minste gaat, zooals het behoort.

Weldra krijgt gij een feest. Mij dunkt, gij raadt haast, welk; want zeker hebt gij er al dikwijls over hooren spreken. Ja, het feest van 12 Mei 1874 zal een blijde dag voor geheel Nederland zijn, als God geeft, dat wij met onzen dierbaren Koning dien dag beleven mogen. Dan toch zal het vijf-en-twintig jaar geleden zijn, dat Willem III onze Koning werd. Het is of ik u in school en in huis al vaderlandsche liederen hoor zingen. 't Is net of ik in mijne ooren reeds hoor :

„De Koning leev'! De Koning leev'!
 Zoo klinken stem en snaren;
 Dat God hem vreugde en voorspoed geev',
 En menig tiental jaren.
 Gezegend zij zoo'n vorst als hij,
 Dat zingen en dat bidden wij.”

Ja, wel hebben wij reden om verheugd en dankbaar te zijn jegens God, die ons zoolang een beminden vorst uit het Huis van Oranje-Nassau spaarde, en zouden wij niet wenschen, dat de Heer nog vele jaren tot 's Konings levensdagen toevoegt? Voorzeker. Wij willen God bidden, dat Hij den Koning nog lang, nog zeer lang spare tot vreugde van zijn Huis, tot zegen voor Nederland.

En zouden wij dat Huis van Oranje niet liefhebben? Gewis. Wat heeft de Heer ons niet in en door dat Huis van Oranje gezegend. Gij kent toch het versje zeker:

„Wilhelmus van Nassouwen,
 Leev' eeuwig in ons lied;
 Op God was zijn vertrouwen;
 Vergcet het Neêrland niet.
 Hij maakte ons vrij van Spanje,
 Van mutserd en schavot;
 Het stamhuis van Oranje
 Eer' nooit een ander God!”

Zoo is het. Die prins Willem heeft al wat voor ons land gedaan. Dat weet gij zeker reeds uit uwe vaderlandsche geschiedenis. Daarom willen wij verder over hem ook niet spreken. En dan zijn zoon Maurits en Frederik Hendrik en Willem III en vooral niet te vergeten 's Konings vader Willem II. Wat heeft die niet voor ons gedaan toen het land in grooten nood zat, toen die Napoleon van Elba gevlucht was en ons weder tot zijn slaven wilde maken. „Neen,” zei 's Konings vader, die onze Koning Willem II geweest is, „dat zal niet gebeuren; voor de vrijheid van Nederland heb ik mijn bloed over.” En dat heeft hij bij Waterloo getoond. En wat heeft onze Koning Willem III gedaan? Ook hij heeft zijn leven over gehad voor zijn volk. Dit zult ge misschien nog niet weten. Welnu, leest dan maar wat dit boekske u zegt, en gij zult het weten. Dan wed ik, dat ge op 12 Mei 1874 nog eens zoo vroolijk zingt:

„Wien Neêrlandsch bloed door d' adren vloeit,
 Van vreemde smetten vrij,
 Wiens hart voor land en Koning gloeit,
 Verheff' den zang als wij.
 Hij stell' met ons verheugd van zin,
 Met onbeklemde borst,
 Het Godgevallig feestlied in,
 Voor Vaderland en Vorst.

Bescherm, o God, bewaar den grond,
 Waarop onz' adem gaat,
 De plek waar onze wieg op stond,
 Waar eens ons graf op staat.
 Wij smeeken van Uw Vaderhand,
 Met diepgeroerde borst:
 Behoud voor 't lieve Vaderland,
 Voor Vaderland en Vorst."

WAT EEN WATERVLOED IS.

Watervloed, 't is een ijselijke gebeurtenis. Alleen het woord doet ons rillen, ofschoon hij in ons land niet vreemd is. Hoeveel watervloeden zijn er wel niet in Nederland geweest. Ons land toch, dat zoo laag aan de zee gelegen is en door zoovele rivieren doorsneden wordt, is dikwerf in gevaar overstroomd te worden. Wij huiveren er van, als de stormen uit het Noord-Westen zich doen hooren. Hoe menigmaal is het dan niet gebeurd, dat de golven der Noordzee onze kusten teisterden en diep landwaarts indrongen. Hoe menigmaal is het gezien, dat de rivieren buiten hare oevers traden, wanneer een groote toevloed van sneeuwwater van boven kwam en de wateren met ge-

weld werden voortgejaagd, terwijl de zeegolven die waten met niet minder geweld terugdrongen. Dan moest dat rivierwater wel buiten hare oevers komen en de nabij gelegen landen onder water zetten.

Verschrikkelijk is het, wanneer een dijkbreuk plaats heeft. Gij weet het immers dat onze voorouders het dijken maken van de Romeinen geleerd hebben? Voor dien tijd woonden zij op hoogten, om van het water bevrijd te blijven. Ja, de menschelijke kunst heeft al veel gedaan, om het water te keeren en te loozen. Bezieet maar eens die zee- en rivierdijken, die menigte zijlen, sluizen, kribben en molens. Dat dit alles verbazend veel geld gekost heeft en het onderhoud daarvan veel geld vordert, kunt gij wel denken. Maar hebt gij wel eens die waterkeeringen gezien, die door geen menschenkunst gevormd zijn? Zoo niet, gaat dan naar onze zeekusten en beziet de geheele reeks van duinen, die door Gods hand zelve zijn neergezet. Zouden er wel beter dijken kunnen bestaan? Voorzeker niet. Wat helpen ook de dijken, door de kunst gemaakt, wanneer de Heer zijne stormwinden loslaat. Dan zien wij het werk van jaren arbeids in een oogenblik tijds geheel verwoest. Hoe akelig is het dan! Dan ziet men zich zoo goed mogelijk te redden, door naar hogere streken te vluchten, en mee te voeren wat men

in de haast grijpen kan. Anderen vlieden naar zolders, of op de daken der woningen, of op kerken, of ook wel in de toppen der boomen om aldus den dood in het water te ontgaan. En ach! Hoe dikwerf vleit men zich met eene ijdele hoop, wanneer het water gedurig aanwast en men duidelijk voor oogen ziet, dat men zoo aanstonds in het water zijn graf zal vinden en men slechts een oogenblik zijn leven gerekt heeft. Bang is dan de doodstrijd. Niet zelden is het gebeurd dat menschen op hun bed door het water verrast werden, om met hun geheele huis naar zee gesleept en in de diepte verzwolgen te worden. Ja, in zulk een schrikkelijken watervloed ziet men menschen, vee, huizen, boomen, hooischelven en wat al niet door den brullenden storm in het water voortgezweept worden, om in de diepte te verzinken of uit elkander te slaan. Visschersvaartuigen of andere schepen van hunne ankers losgerukt, moesten zich aan de genade der golven overgeven, om straks uit elkander te spatten. Akelig is het, wanneer het land eene zee gelijk geworden is, wanneer de torenspitsen van kerken of de takken der hooge boomen zich slechts even boven den vloed laten zien. Maar nog akeliger is dat jammergeschrei van moeders met hare zuigelingen in den arm, of van mannen, die om hunne vrouwen, van vrouwen die om

hare mannen, van ouders die om hunne kinderen, van kinderen die om hunne ouders roepen. Dat gegil, vermengd met het gehuil der dieren, het is hartverscheurend. Dan klimt de bede tot God omhoog:

„Help God! de nood is hoog gerezen,
 De vloed groeit immer aan,
 Behoed ons, wij vergaan!
 Och! wil ons toch genadig wezen,
 Gij, redder uit gevaren,
 Gij kunt alleen bewaren.

Ontfermer! zie ons biddend knielen
 Voor uw' genadetroon,
 Aanschouw ons in uw' Zoon;
 Ach! zou de vloed ons land vernielen,
 De vrucht des velds doen sterven,
 En haav' en vee verderven?

Beveilig onze vastigheden,
 Schraag die door uwe hand,
 Houd dijk en dam in stand!
 Bestraf, o Hoorder der gebeden!
 't Geweld van wind en stroomen,
 Een weuk zal die betoemen.

Wil nu aan verleeuwen denken,
 Hulpe schenken,

Waar men nog geen uitkomst ziet,
 Leer ook daar uw redding wachten:
 Donkre nachten
 Worden licht, als Gij 't gebiedt."

Zulk een watervloed kan dikwijls zeer onverwacht komen. Het is wel gebeurd, dat een gezelschap, waar het zeer vroolijk en lang niet braaf toeging, eensklaps door het water werd overvallen en in den vloed bedolven. Later vond men hunne lijken met de wanhoop op het aangezicht. Akelig is het zoo te sterven, niet waar? Laat ons dan immer denken aan het woord des Heeren: "Waakt dan, want gij weet niet, in welk uur uw Heer komen zal. Zijt bereid, want in welk uur gij het niet meent, zal de Zoon des menschen komen."

Watersnood, stormen, ziekten, oorlog het zijn alle roepstemmen des Heeren, die ons zeggen: "Keert u tot Mij, opdat gij behouden wordt." Al hebben wij in langen tijd niet van zulke onheilen gehoord, wij staan er immers dagelijks bloot voor? Hoort maar wat de Heer Jezus van zijn tijd zegt: "Zij aten, zij dronken, zij namen ten huwelijk, zij werden ten huwelijk gegeven, tot den dag, op welken Noach in de ark ging, en de zondvloed kwam en verloor hen allen. Desgelijks ook, gelijk het geschiedde in de dagen van Loth; zij aten, zij dronken, zij kochten, zij ver-

kochten, zij plantten, zij bouwden; maar op welken dag Lot van Sodom uitging, regende het vuur en sulfer van den hemel en verdierf hen allen.

Van tijd tot tijd hebben er vele overstromingen in ons land plaats gehad. Die alle te beschrijven, zullen wij niet; wij willen ons alleen bepalen bij die, welke nu 13 jaar geleden is. Ik bedoelen watervloed in het begin van 1861.

NOODKREET.

Niet zonder reden werd men bezorgd, toen op den 2den Januari van genoemd jaar een bericht uit Heteren kwam: „Het ijs heeft zich alhier tot eene verbaazende hoogte vast gezet, eene hoogte als zeldzaam beleeft is. Wij zien eene plotseling invallende dooi met angst te gemoet.” Een ander bericht zeide: „Tusschen Westervoort en Zutfen bestaat eene ijsverstopping.” Niet lang duurde het ook, of de verschrikkelijke tijding liet zich hooren: „De Waaldijk bij Brakel, ook tusschen Nieuwaal en Zuilichem is doorgebroken. Niet alleen de gemeente Brakel ook Poederoien is overstroomd. De doorbraak in den Waaldijk bij Nieuwaal in de

Bommelerwaard heeft eene lengte van 100 ellen en is op den afstand van 700 ellen eene tweede dijkbreuk bij Zuilichem aanwezig. De straatweg van Bommel naar 's Hertogenbosch langs Hedel is ondergelopen." Spoedig vernam men den nood in een aantal dorpen. Naar alle zijden vluchtte men heen om zich het leven te bergen. Verneemt maar eens hoe het er te *Brakel* en te *Poederoien* uitzag. Volgens menschengeheugenis had aldaar geen gevaar van overstrooming bestaan, maar nu in den vroegen morgen — het was half vier ure — van den 5den Januari bezweek de dijk in een der meest bevolkte en minst gegoede deelen der gemeente.

Zeventien woonhuizen, bewoond door vijftientig huisgezinnen, werden in een oogenblik door den vloed verzwolgen, zes huizen, die in de nabijheid stonden, door het aankruïend ijs geheel verbrijzeld, waarvan sommige midden op den dijk geworpen werden.

De bewoners moesten in allerijl de vlucht nemen. Alles moesten zij achterlaten, niets hebben zij kunnen redden. Slechts met hunne kleederen aan het lijf ontkwamen zij ter naauwernood den dood. Het water, dat, voor den doorbraak, reeds 4 palmen hoog tegen de kisting stond, begon, gepaard met eenige beweging in het ijs, plotseling en nog sterker te wassen, zoodat bijna op alle plaatsen de kisting hoog overliep, en

deze door de kracht van het water en het aankomend ijs in een oogwenk van den dijk wegdreef.

Alle andere huizen stonden tot aan den zolder in het water, zoodat alleen de daken zichtbaar waren. Het vee, voor zooverre het niet verdronk, is door zwemmen achter schuiten naar den dijk gevoerd, en stond daar, aan lijnen vast gebonden, te verstijven van koude. Er was geen plekje droog, behalve hier en daar een gedeelte van den dijk, waar het water aan beide kanten bijna even hoog tegen aan stond. De bewoners der weggespoelde of verbrijzelde huizen zaten in den grootsten nood en aan alles gebrek hebbende met den hongerdood in het gezicht, bij elkander op zolders geborgen.

Vernemen wij nu, wat iemand uit dien tijd uit Zalt-Bommel schreef: „Nadat wij met groote zorg de geheele voorgaande week de ongeloofelijk wassende en met ijsschollen bedekte rivier hadden gadegeslagen en ieder oogenblik een doorbraak te gemoet zagen, had die Zaterdag plaats te Brakel en Zondagsnachts te *Zu-lichem*. Het was 's nachts te 12 ure dat die vreeselijke tijding aankwam. Akelig is het gezicht van de hooge rivier, staande hier vlak tegen de stadsmuren en aan den overkant tegen de kruin van den dijk, met groote schollen drijvende, en van uur tot uur was-

sende. De Maandag kwam maar met nieuwe zorgen. De doorbraak had wel eene daling in de rivier gegeven, maar het akelige gezicht van die onafmeetbare ijsvlakte aan weêrszijden van den dijk is niet te beschrijven. De rivier rees op nieuw, de nacht werd al banger, maar de morgen wekte tot nieuwe en nog grooter zorgen. Van oogenblik tot oogenblik toch steeg de rivier, alle poorten werden gekist, het water steeg tot boven den stadsdijk, aan alle poorten was tegelijk gevaar. Van den eenen kant naar den anderen werd om hulp geroepen. Het was akelig om te zien en te hooren. Alle man sjuowde met mest en planken. Ieder droeg met al wat zij konden. Elk was bezig om te helpen stoppen. De doodelijke angst, daar de rivier bleef wassen en het gevaar telkens klom, is niet te beschrijven. Sedert van morgen zit de rivier nu vast en het oogenblikkelijk gevaar is afgeweerd, maar het kan telkens terugkeeren. Er zitten in de rivier beneden geweldige ijسدammen. Die houden het water tegen, dat zich nu door de doorbraken te Brakel, Zuilichem en Alem een uitweg in de Bommelerwaard en in Noord-Brabant heeft gebaad. Maar zoo lang die daar zit, komt bij de minste was van water het volle gevaar terug. De rivier slaapt nu als een geduchte vijand voor onze poorten, maar zij kan ieder oogenblik

ontwaken en ons overvallen eer wij het weten. Het water, hoezeer gevallen, staat nog tot onze poorten en de angst is vreeselijk hoe alles zal afloopen. De Bommelerwaard heeft al zooveel verslonden dat er bijna niet meer in kan. Bij den predikant te Zuilichem zijn 90, bij dien van Hurwenen 68 menschen in huis. Over het ijs gaat het met sleden vol brood en andere zaken telkens naar buiten en de menschen van de dorpen, die er maar eenigzins af kunnen komen vluchten met hopen naar deze stad. Alle stadslocalen zitten vol en de dokter vreest voor ziekten, want de menschen zijn vuil en zitten opgepropt op elkander.

God beware deze stad, want breekt het water hierdoor, dan verdrinkt meer dan twee derde der bevolking van de Bommelerwaard."

Maar Brakel Poederoien en Zuilichem waren de eenige plaatsen niet, uit welke noodkreten opstegen. Buiten die, deelden nog zooveel andere plaatsen in het onheil door den doorbraak van den Waaldijk. Ook *Rossum* was op den 7^{den} Januari door den opstuwenden vloed overstroomd. In den nacht was het water al meer en meer gestegen, en toen de morgen dáár was, waren alleen de woningen, aan de dijken gelegen, bevrijd ge-

bleven. Ook daar was de nood hoog geklommen. De dijken werden bedreigd; het ijs lag op de kruin. Men wist niet, waar men het eerst hulp zou bieden. Uit hoeveel woningen toch werd angstig geschreeuwd: „hulp! hulp!” En er werd hulp geboden. Edele menschen waren het, die met gevaar van eigen leven, anderen trachtten te redden. En gelukkig ook, geen menschenlevens zijn hier te betreuren geweest, maar het vee, de have, 't was verloren gegaan, verzwolgen door den vloed.

Ach, het moet een droevig gezicht voor de arme menschen geweest zijn, toen zij hunne gering bespaarde voedingsmiddelen daar zagen heendrijven en dat in een barren winter, waar hun eenigste toevluchtsoord eene koude, kale dijk was, zonder dak, zonder beschutting voor den snerpden wind, ook zonder voedsel en zonder verwarmende kleederen.

Niet anders zag het er te *Hurwenen*, te *Driel* en te *Aalst* uit. Te *Hurwenen*, eene bevolking van 600 zielen, bestond de gemeente grotendeels uit behoeftige arbeiders met talrijke huisgezinnen. De voorraad aardappelen, het voornaamste voedingsmiddel dier menschen, ging geheel verloren. Ook daar moest men vluchten en op eenige zolders en boventrekken aan den dijk, alsmede in de kerk en in de school lijfsbehoud

zoeken. Niet minder 300 menschen moesten dagelijks verzorgd worden van eten en andere benoodigdheden.

Lezen wij nu ook eens, wat ons in die dagen uit Driel gemeld werd. „Eene verschrikkelijke tot die hoogte nimmer gekende ramp heeft de gemeente Driel in de Bommelerwaard getroffen. Reeds gedurende geruimen tijd door den buitengewoon hoogen waterstand en de overgrootte massa ijs bedreigd, brak in den nacht van 6 op 7 Januari de Waaldijk bij Zuilichem door. Hierdoor is de geheele gemeente overstroomd. Nagenoeg veertig huizen en de hervormde kerk moeten alle inwoners van de gemeente, ten getale van 3000, onder welke 2000 behoeftige, huisvesten. Het niet verdronkene vee staat in dit gure jaargetijde aan den dijk, waarbij dag en nacht moet gewaakt worden. Er heerscht algemeen gebrek voor menschen en vee. Ware niet door de liefdadige hulp uit andere plaatsen de eerste ellende eenigzins gelenigd, dan zouden de gevolgen niet te berekenen zijn geweest. Intusschen blijft de nood zeer groot en zij zal later niet verminderen, daar alle huizen in het ijs beklemd zitten, en waarschijnlijk vele daardoor zullen bezwijken, want alle voorraad is door water en ijs bedorven, waardoor vele ingezetenen, die tot hiertoe behoorlijkin hunne behoeften konden voorzien, tot den bedelstaf zullen wordengebracht.”

Ook te Aalst was de toestand hartverscheurend. In een oogenblik tijds werden vele huizen door het water verzwolgen. Andere woningen, welke staande gebleven waren, werden door eene daaropgekomen ijskorst, totaal onzichtbaar. „Naar den dijk,” gilde men, „’t is ons eenigste toevluchtsoord.” Maar die dijk was niet meer dan een gewaande veiligheidsplaats om het leven voor menschen en dieren te bewaren. Door het steeds wassende Waalwater was die dijk ongenaakbaar. Waar nu levensbehoud gezocht? Een schip, ’t was het eenige redmiddel. En gelukkig, dat zich dit in de nabijheid van de ramp bevond, anders hadden allen moeten verdrinken.

Te *Huisseling*, *Deursen Dennenburg* en *Herwijnen* zag het er al niet veel beter uit.

Te *Alem* in Noord-Brabant was mede nood. Bij dien geduchten watervloed verloren verscheidene huisgezinnen alles wat zij tot hun levensonderhoud bezaten. Buitendijks, op de steenfabriek wonende, ter plaatse van den Overlaat, waar bij hoogen vloed Maas en Waal ineenstroomden, waren die menschen in de eerste plaats op de vreeselijkste wijze aan het geweld der wateren en ijsschotsen prijs gegeven. Met moeite redden zij het leven en bange nachten brachten zij onder den blooten hemel boven op een steenoven door.

Onze reis roept ons nu naar *Gameren*. De dag van den 6den Januari was voor de menschen in die plaats ook een vreeselijke dag. Van alle kanten toch zagen zij zich van gevaar omringd. De uren werden geteld, hoe lang het nog dag zou zijn, omdat men den avond en den nacht met angst te gemoet zag. De nacht was ook vreeselijk. „Ach, dat het reeds dag ware,” zuchtte menigeen en — de dag kwam, maar om getuige te zijn van een namelooze ellende. Alles wat vlijt en spaarzaamheid verzameld had, was reeds voor den dag onder ijs en water bedolven. Men meende, men had have en vee reeds in veiligheid gebracht, doch weldra moesten de hoogste plaatsen van het dorp, de kerk en de school, weder ontruimd worden. 't Was op nieuw vluchten. Veel vee verdronk. Weldra bleef niet anders dan de dijk en de op den dijk gebouwde woningen het eenige toevluchtsoord. Natuurlijk, niet allen konden hier onder dak komen. De woningen van den predikant en van den onderwijzer waren in alle vertrekken opgepropt van menschen en goederen. Wat zeggen evenwel eenige woningen voor een bevolking van 1000 zielen? Spoedig volgde een algemeene vlucht naar Bommel. Dat moet ijselijk geweest zijn in het barre van den winter, menschen te zien vluchten onder welke ouden van dagen en moeders met

hare zuigelingen op den arm, beroofd van alles, alleen overgehouden, wat zij met zich konden voeren. Akelig was het noodgeschrei dier menschen. Op die vlucht vond er menig een lakenis en verkwikking bij den geneesheer van het dorp, die zoo gelukkig was een slede met brood uit Bommel te hebben gekregen, zoodat hij de arme vluchtelingen op een boterham, een warme kop koffie en een gloeienden kachel kon onthalen. Wel 15 huisgezinnen bleef hij herbergen, terwijl hij zijn zolder voor schapen en geiten als stal inrichtte. Toch bleef er nog altijd veel vee aan den dijk staan, want het was toch niet mogelijk, dat alles zoo spoedig een schuilplaats kon vinden.

Onder de vluchtelingen, die bij den predikant verzorgd werden, bevond zich ook een man van zestig jaren, wiens linkerbeen bij het redden van zijn goed verbrijzeld werd. Deze ongelukkige man moest voor den alles verzwelgenden vloed viermaal van den een op den anderen vluchten, tot hij ten laatste in een klein schuitje bij den predikant aanlandde. Doch weldra was hij ook hier niet meer veilig, daar het water de onderste vertrekken van de hoogstaande pastorie binnendrong en de ongelukkige in den nacht op een plank de trappen op naar boven moest vervoerd worden.

Een ander man kwam in den vloed om, een we-

duwe met een kindje van veertien dagen achterlatende.

Die arme menschen, wat hebben zij niet doorgestaan.

Het gebeurt dikwijls, dat de menschen, wanneer er iets gebeurt is, de dingen overdrijven en ze veel erger maken dan zij zijn. Dat dit hier echter het geval niet is, zien wij in hetgeen ooggetuigen ons vertellen. Wat zeggen zij ons? Naardien de kerk te Brakel nog diep onder water staat, is op dezen dag (15 Januari) onder den blooten hemel op den met ijs bevoorden grond godsdienstoefening gehouden. De toestand alhier is allertreurigst. Verreweg het grootste gedeelte der huizen buitendijks is zeer vernield of zeer beschadigd, slechts enkele huizen zijn bewoonbaar. Van de huizen welke binnendijks staan, zijn de kleinste vol met water, tot zelfs boven de zolderingen, derhalve onbewoonbaar. De groote huizen en schuren zijn over het bewoonbaar gedeelte opgevuld met menschen. Op een zoldering bevinden zich 110 personen. Op een andere 60. Twintig personen en meer worden bijna in elk nog bewoonbaar huis bij elkander gevonden; 123 onlukkigen uit die gemeente zijn te Gorinchem opgenomen.

Te Zuilichem is de toestand niet minder ongeluk-

kig. Dezelfde verwoesting als te Brakel is hier door ijs en water aangericht. Binnendijks zijn de huizen meer dan opgepropt met menschen. Het getal personen in de meeste woningen aangetroffen, krom van 20 tot 70. Alleen bij den predikant zijn nog 94 menschen gehuisvest. Dit getal bedroeg den vorigen dag meer dan 100. Aan voedsel en kleeding was een nijpend gebrek; 83 personen zijn naar Gorinchem gezonden om aldaar verpleegd te worden.

Te Aalst, de laagst gelegene gemeente van de Bommelerwaard, alwaar tijdens den watervloed slechts één huis voor het geheel bewoonbaar was gebleven, vonden wij een vrij groot aantal der bewoners in de pastorie gehuisvest.

In de gemeente Poederoien vonden wij een groot aantal van hen, wier huizen overstroomd waren, opgenomen in het schoolgebouw en in het heerenhuis van den heer Veruly van Poederoien.

Op het oogenblik worden te Gorinchem in twee gemeentegebouwen 250 personen verpleegd, terwijl bovendien dagelijks levensmiddelen en brandstoffen naar de overstroomde gemeenten gezonden worden.

EEN NIEUWE ANGSTKREET.

Wij zien uit dit alles dat de toestand in de Bom-
melerwaard allertreurigst was. Maar alle gevaar was
nog niet geweken. Uit verscheidene plaatsen kwam
een angstgeschrei: „gevaar! Andermaal gevaar voor
nieuwe dijkbreuken!” Zoo schreef men o. a. uit Huissen,
om van andere plaatsen niet te spreken. „Op den 30sten
Januari heeft eene afschuiving van den dijk boven
Huissen plaats gehad omstreeks 500 el boven den
paal van Huissen in de nabijheid van het meer. Met
inspanning van alle krachten is gedurende den nacht
doorgewerkt, om de schade door het plaatsen van steek-
planken, palen en grond te herstellen, met dat gevolg,
dat den volgenden dag het gevaar geweken en de dijk
weder geheel bevestigd was. Ook een gedeelte der
noodkeering op den dijk onder Huissen was doorge-
broken, doch gisteren morgen ook weder geheel in orde.”

Zoo gelukkig was men niet overal. Niet lang duurde
het, of een nieuw onheil werd vernomen. Het was
het treurige bericht, dat in den Zuider-Waaldijk
te Leeuwen, in het land tusschen Maas en Waal
een dijkbreuk gevallen was. 't Was in den nacht
van 1 Februari. Die doorbraak had plaats bij

het zoogenoemde Hemeltje en had eene lengte van 300 ellen, waardoor water en ijs het land tusschen Maas en Waal overstroonden. Niet alleen dat een dertien-tal huizen door den vloed verslonden werden, maar men vreesde ook voor het verlies van menschenlevens, want 36 personen werden vermist. Die vrees was gegrond. Van de 36 menschen waren 30 omgekomen. Vindt gij het volgende niet akelig? Op den 7 Februari gingen eenige personen met vaartuigen uit, om zooveel mogelijk voorwerpen te bergen, welke bij de doorbraak te Leeuwen verloren waren. Tusschen die plaats en Puiffelik vonden zij tusschen het ijs, op een dak van een weggedreven huis, een kind Johanna van Beek genaamd, oud 8 jaren, welks ouders en al de verdere huisgenooten verdronken waren, en welk kind, ofschoon het in geen zeven dagen voedsel had genoten, niet alleen nog in leven maar gezond was. Al dien tijd had het kind zich met stukjes ijs moeten laven.

Bij de dijkbreuk te Leeuwen is het vloedwater met de medegevoerde stukken ijs ter hoogte van vijf ellen in den lager liggenden polder gestort, en is eene reeks huizen, op een afstand van 100 ellen van den dijk gelegen, in een zeer kortentijd vernield en weggespoeld terwijl aan geene redding te denken viel.

Door die verschrikkelijke ramp van de doorbraak in den Waaldijk bij Leeuwen, werden meer dan 25 dorpen in de distrikten Maas en Waal en het rijk van Nijmegen overstroomd, de meeste tot eene vroeger niet gekende hoogte; een groot aantal huizen moest door de bewoners worden verlaten, de meeste menschen hebben alle levensmiddelen en huisraad, zelfs hunne kleedingstukken verloren; vele vluchtten in hunne radeloosheid op daken van huizen, boomen of ijsschollen om zoo hun leven te redden. Wij kunnen ons voorstellen hoe duizenden in angst verkeerden en reikhalzend naar verlossing uitzagen. De akeligste berichten kwamen ook uit de dorpen Weurt, Beuningen, Loenen, Dreumel, Altforst, Maasbommel, Appeltere en andere.

Die eerste Februari van 1861 zal dus niet licht uit het geheugen van die menschen gaan.

Op den volgenden dag schreef men uit Tiel: „Wij hadden ons geveleid, dat de dooi het ijs aanmerkelijk zou hebben verzwakt, maar het is gebleken, dat het nog sterk genoeg is, om daar waar het aandringt, nog veel schade te veroorzaken. Vooral is dit ondervonden op den Tolhuiswal, waar een geheel stuk muur in één oogwenk is omgeworpen.

Wat zullen die menschen, toen alle gevaar voorbij

was den Heer gedankt hebben. Het is ons alsof wij
hun danklied hooren :

Dat nu elk d' Algoedheid prijze,
't Loflied rijze !
Zingen wij nu God ter eer,
Looft Hem, die, en wind, en baren,
Deed bedaren,
Knielt voor Hem aanbiddeend neêr.

Door der stormen loeiend woeden,
Storten vlooden,
Hoog gestegen, plotseling neêr ;
Wij, door d' ongetemde golven,
Schier bedolven,
Zagen nergens uitkomst meer.

Maar gij Heer! woudt U ontfermen,
Op ons kermen ;
Op ons roepen, wij vergaan !
Toondet Gij Uw alvermogen :
Opgetogen
Zien wij onze redding aan.

IJlings woudt Gij uitkomst schenken ;
Op uw wenken,
Toonde 't al gehoorzaamheid :
Gij gebodt, de winden zwegen,
Ja, zij zwegen,
Voor die stem der majesteit.

Nu, nu juichen onze harten,
 Vrij van smarten;
 Heer! wat zijt Gij goed en groot!
 Gij, door eindloos mededoogen,
 Straks bewogen,
 Schenkt ons leven uit den dood.

WAT ER ALZOO GEDAAN WERD.

Wat werd er voor de ongelukkigen in hun toestand gedaan? Wat er gedaan werd? Ontzachelijk veel. De nood was groot en de behoeften niet minder, maar ook buitengewoon veel deed men, om het lijden te verzachten en in de behoeften te voorzien. Een en ander moet gij ook hiervan weten. Het zal u aansporen om, als de nood het vordert, ook tot hulp van uwe medemenschen gereed te zijn.

Nauwelijks had men te Loevestein bericht bekomen van het bezwijken van den dijk te Brakel, of de veerman Wilhelm, met de bakenmeesters van Andel en de Graaf, de schipper W. Krull en J. M. van Aken, begaven zich derwaarts, om zoo mogelijk menschen te redden, die door den vloed overvallen waren. Het was een gevaarlijke tocht van wel drie uren, maar deze

edele menschen ontzagen geen gevaar, om hen, die in gevaar waren, bij het leven te behouden. Zij hadden dan ook het geluk vijf vrouwen, onder welke eene van 90 jaren, benevens 7 kinderen op het droge te brengen.

In verschillende plaatsen van ons land werden giften ingezameld voor de noodlijdenden, die hier en daar waren opgenomen en liefderijk verzorgd werden. Brood en andere voedingsmiddelen werden hun in de ruimte toegezonden. Het is aandoenlijk hoe de Nederlandsche liefdadigheid zich opmaakte om in aller nood te voorzien. Kisten vol met kledingstukken, beddegoed en al wat dien armen lieden maar van dienst kon wezen, werden aangevoerd. Duizenden guldens werden door de liefdadigheid bijeengebracht en ten nutte dier menschen besteed. Maar niet alleen in ons land, ook uit andere landen werd veel geld gezonden, want overal was het medelijden groot. Schrijvers en dichters gaven hunne pen, om met de opbrengst van hun arbeid de ongelukkigen te helpen. Hier hield men eene loterij, daar bedacht men weder iets iets anders, al maar om geld te krijgen. Bij de giften waren soms aardige versjes gevoegd. Omdat ik weet dat gij nog al van versjes houdt, wil ik u er wel eenige opgeven, misschien leert gij ze wel van buiten.

Een som van *f* 30 werd ingezonden, met dit versje :

„Voorloopig d' opbrengst van 't gedicht,
 Dat — *voor mij kostloos* — kwam in 't licht;
 Maar toch nog menig exemplaar,
 Ligt bij den Heer Van Munster klaar,
 Wanneer die eens zijn weggehaald,
 Wordt u dit later uitbetaald.”

Dat ook kinderen niet achterbleven, zult gij in
 sommige versjes wel ontdekken, b. v. in :

„De Heer, die in ons binnenst ziet,
 Verwerpt de kleine giften, niet,
 Ook gij zult deze niet versmaân
 Al biedt een kinderhart ze U aan.”

En dit getiteld „Aan de Nederlandsche kinderen.”

MATH. 20 : 14.

„Ook de *noodkreet* werd gehoord,
 In de *stichting te Montfoort!*
 (Menschenmin gaf door haar streven
 Mij *daar alles*, een nieuw leven)
 Nederlandsche kindren, ziet,
Goud of *zilver* heb ik niet
 Voor die *overstroomde armen*,
 En mijn hart voelt toch erbarmen
 Met hun lot — komt! helpt mij dan,
 Licht toch redden we één er van!

Ik dan en mijn *speelgenooten*
 Zullen 't *Handwerk* doen *verloten*,
 Dat wij maken!... 't zij hoe 't zij, —
 Komt — steekt ook een handje bij:
Zonder nieten zal het wezen,
 Helpt mij wonden te genezen.
d'Opbrengst, 't zij dan *klein* of *groot*,
 Offren we aan den *watersnood*.
 Komt! helpt de *armen* zoo gerieven
 En zendt duizend *franco* brieven,
 't Lot kost vijftig centen, gaat!
 Ziet hoe 't met den spaarpot staat.

DIENTJE S.

*Verpleegde in het protestantsch opvoedings-
 gesticht te Montfoort."*

Aardig niet waar?

Ik heb nog meer versjes voor U. 't Volgende is van verpleegden in de Ommerschans, die f 21.39⁵ bij elkaar brachten.

„Ziedaar bedrukte landgenooten!
 Zoo treurvol uit uw stand verstooten,
 Een gift, hoe karig die ook schijn;
 Het Nieuwsblad moog aan Neêrland toonen,
 Dat t' Ommerschans verpleegden wonen
 Die arm, maar medelijdend zijn.

L. J. P.... S."

Van een vischhandelaar te 's Hage werden 39 fusten en 5 manden, bevattende ansjovis, haring, brood en schotsche ale gezonden onder het motto:

„Herhaalde gift komt nooit te spa,
De Koning is weêr voorgegaan
Ik volg van ver zijn voorbeeld na
En roep den Hoogen Hemel aan
't Moog Willem III gezegend gaan.”

Ja, de Koning.... maar neen, straks spreken wij van Z. M.

Aan het Postkantoor te Leerdam werd *f* 2.— gezonden met het versje:

„Aan broederen, die thans in nood,
Verkeeren door den Watersnood,
Wordt deze gift gegeven.

Hij, die niet wacht, maar zich nu haast,
Het weldoen op den voorgrond plaatst,
Zal wis tevreden leven.

't Verzuimen van dien plicht, zoo edel, zoo verheven,
Zal later naberouw aan ieder sterv'ling geven.”

De kostmeisjes der school van Mej. A. van Raan te Hengelo, zonden *f* 63.10, met de volgende dichtregelen:

„Door leiding van de lieve kinderen,
 Ontsproot dit edel doel.
 Een loterij voor d'overstroming
 Uit liefde en dankgevoel,
 In zegening zij dit Instituut,
 Door dit doelmatig streven,
 Van watervloed bevrijd
 In Hengelo's schoone dreven.”

Van de leerlingen der school van den Heer J. van der Baan te Zaamslag kwam f 12.80 met het volgende versje :

„ **Z**iet, toen meester ons verhaalde,
Vl den druk, die op u daalde,
Vchtten wij het onzen plicht,
Met het oog op God gericht,
Schoon gering, iets bij te dragen,
Taat o God, Uw welbehagen,
Vchtervolgen wat onz' hand,
Deeft voor 't lijdend Gelderland.”

Maar door al onze versjes zouden wij haast nog een edele daad vergeten en dat zou toch niet zeer dankbaar jegens die menschen zijn.

Zoodra ten gevolge van de doorbraak te Leeuwen het vloedwater met een onweerstaanbaar geweld naar de zijde van de Maas stroomde, en zoovele menschen,

welke daardoor in hunne woningen werden overvallen en in levensgevaar gebracht, hebben drie jeugdige schippers, Daniel Grasman, Johannes van Soest en Hendrik van den Hurk zich in eene ijsboot geworpen. Met groot gevaar en bezwaar zijn zij over het ijs gekomen, hebben het vloedwater bereikt en het overstroomde land doorkruist, om te beproeven of er nog menschen te redden waren. Zij hebben zich in de eerste plaats naar Leeuwen begeven, alwaar hunne hulp en bijstand zeer op prijs is gesteld. Den volgenden dag zijn zij gedurig door water en ijs werkzaam geweest, en heeft het hun met Aart en Dries van Soest mogen gelukken, om 100 menschen en 50 stuks vee zooveel mogelijk in veiligheid te brengen.

EN WAT HEEFT DE KONING AL NIET GEDAAN.

Waaneer wij in de laatste plaats over onzen beminden Koning spreken, is dit, opdat gij vooral uwe aandacht zult bepalen op alles wat Z. M. gedaan heeft. Verbazend veel heeft de Koning gedaan.

Om in de eerste behoeften te voorzien, zond de Koning al dadelijk *f* 1000, welke som later door nog veel meer geld gevolgd is. Ook gaf Z. M. bevel dat

alle militaire broodbakkerijen brood zouden bakken om de noodlijdenden van voedsel te voorzien. Bij de Armen-Inrichting deed Z. M. groote aankopen doen van kleedingstukken om de armen te dekken. Als een blijk zijner belangstelling stelde de Koning de zoogenaamde Gothische zaal in het paleis beschikbaar voor eene loterij van kunst en smaak, welke ten voordeele der overstroonden gehouden zou worden. Ook deed de Koning eene oproeping tot het houden eener algemeene collecte door het geheele Rijk en vertrouwde hij, dat het Nederlandsche volk volkomen bereid zou zijn, om krachtdadige hulp te verleen.

Nu, aan 's Konings roepstem is gehoor gegeven. De collecte op Z. M. verjaardag gehouden, bracht in onderscheidene plaatsen duizenden guldens op, buiten hetgeen reeds gegeven was en nog gegeven werd.

Ook in deze zaak ging de Koning voor. Niet minder dan $\text{ƒ} 40000$ buiten zooveel reeds door hem geschonken, gaf hij ook nu. Veel had de koninklijke familie reeds vooraf laten gaan, en nu bij de algemeene collecte schonk de koningin $\text{ƒ} 3000$, prins en prinses Hendrik 2000, prins en prinses Frederik 10,000, de koningin van Zweden 3000, de koningin-moeder 5000, de prins van Oranje 5000, mevrouw Dauairière, gravin van Nassau, 500 gulden.

Maar het was de Koning niet genoeg die arme

menschen met geld en goed bij te staan, hij wilde nog meer doen en hij deed het.

Nauwelijks had Z. M. van het onheil te Brakel gehoord, of hij zond twee zijner adjudanten naar Gelderland, om den stand van zaken aldaar op te nemen en hem te berichten, met het voornemen, indien deze berichten ongunstiger mochten worden, zich terstond naar de gevaarvolle plaatsen te begeven. Lang wachtte de koning hiermede niet. Op den 24 Januari begaf Z. M. zich met zijn broeder prins Hendrik op reis om de ongelukkigen bij te staan. Z. M. is het eerst naar Gorinchem en omstreken gegaan en begaf zich onmiddellijk naar de gebouwen, in welke de vluchtelingen werden verpleegd. De Koning heeft te voet de Waterpoort bezocht; de bâstions, op welke H. D. veldtenten waren opgeslagen, en de andere punten der plaats, om met eigen oogen te zien, of men bij eene mogelijke overstrooming van de Ablasserwaard goede maatregelen genomen had. Z. M. betuigde zijne tevredenheid over alles wat hij zag, waarna hij met zijn broeder den tocht naar de in Gelderland door den watervloed geteisterde streken voortzette.

Op den 25sten bezocht Z. M. Hurwenen; den volgende dag Neder-Hemert; op Zondag den 27sten Bruchem en Kerkwijk; op den volgende dag Rossem en Driel. Met een schietschouw begaf de Vorst zich

van Zalt-Bommel naar Hedel en vandaar verder naar 's Hertogenbosch. De Koning, die zooveel deel nam in het ongelukkig lot van zooveel duizenden menschen, begaf zich dadelijk naar de plaatsen waar die hulpbehoevenden werden gehuisvest en verpleegd, overal zijne tevredenheid betuigende, over alles wat men al gedaan had en nog deed om het lot der beklagenswaardigen te verzachten. Na een dag alhier vertoefd te hebben, begaf Z. M. zich naar het land van Heusden en Altona, daarna naar Gestel en Dungen om ook hier alles in oogenschouw te nemen.

Z. M. was ook voornemens de Lek bij Kuilenburg over te trekken, doch dit wilde niet gelukken, waarop hij naar Vianen en vandaar over het ijs op de Lek naar Vreeswijk ging. Gelukkig werd de Vorst door God bij het leven bewaard, want een half uur daarna geraakte het ijs voor Vreeswijk in hevige beweging; het was dus een overtocht, die groote gevaren had kunnen geven.

Van Vreeswijk vertrok de Koning naar Utrecht en vandaar per spoortrein naar Arnhem, en daar Z. M. zag, dat dien dag, — het was de 1ste Februari — de overtocht van den Rijn groot bezwaar opleverde, reisde de Koning naar het Loo. Niet echter om hier te blijven, want twee dagen later begaf Z. M. zich met den prins van Oranje en prins Hendrik weder van het Loo

over Arnhem en Utrecht naar Vreeswijk met oogmerk om aldaar de Lek te passeeren en dan den verderen tocht naar Tiel voort te zetten. Dit ging echter niet. De overtocht te Vreeswijk kon niet geschieden, maar aan het veer bij Beusichem aarzelden de vorstelijke personen niet om in roeiboeten te stappen, om zoo den tocht naar Tiel te doen en alzoo in de nabijheid van het laatstelijk overstroomde land zich te bevinden en de bedreigde punten te bezoeken.

Behoef ik u nog te zeggen, dat de koning en zijne hooge reisgenooten overal met de grootste geestdrift en toejuiching ontvangen werden? Hij, die gekomen was om te troosten, te helpen, de hand tot redding uit te steken, die zich zelve waagde, was ook zulk een hulde waardig. Het doet ons goed, te zien, dat die menschen nog immer dankbaar zijn voor alles, wat de Koning voor hen gedaan heeft. In de laatste dagen toch lazen wij in een der dagbladen, dat zich te Leeuwen eene Commissie gevormd heeft, om ter eere van Z. M. een monument op te richten tegenover de plaats waar in 1861 de dijk aldaar bezweek, welk gedenkteeken op 's konings feest van 12 Mei 1874 onthuld zal worden.

Hartelijk was ook de ontvangst toen Z. M. met de beide prinsen in den Haag terugkeerde. Men stelde er prijs op, om Z. M. recht feestelijk te ontvangen. Het

Stationsgebouw was versierd en langs den weg vandaar naar het koninklijk paleis waren alom vlaggen uitgestoken. Z. M. werd aan de station door H. D. commissaris in de provincie, den heer v. d. Heim, ontvangen en door den heer Withuys, aan het hoofd van een eerewacht te voet, verwelkomd. Z. M. heeft zich, onder het geleide van eene eerewacht te paard, onder bevel van den heer van Rechteren, en onder een luid vreugdegejuich der menigte, naar zijn paleis begeven.

Aan de station waren ook de burgemeester der residentie, eene commissie uit den gemeenteraad, de hoofd-officieren der Schutterij, en van het garnizoen aanwezig, ten einde Z. M. te begroeten. De koning heeft den weg van de station naar het paleis in een open met zes paarden bespannen rijtuig afgelegd, en van de overgroote menigte, die langs den weg was geschaard, de meest ondubbelzinnige blijken van dankbaarheid voor de, zelfs met levensgevaar betoonde hulpvaardigheid, genoten. De vensters der woningen waren met belangstellende aanschouwers bezet, en menige vreemdeling, welke de tehuiskomst onzes Konings zag, kon ook zien met welken band Oranje aan zijn volk en het volk aan Oranje gehecht is.

Op het paleis gekomen heeft Z. M. zich met de prinsen, terwijl H. M. zich met prins Alexander voor een der ramen bevond, op het balcon vertoond,

waar hij, onder de vernieuwde vreugdekreten der menigte, met zichtbare aandoening zijn zoon en broeder de hand drukte.

Wij moeten hierbij ook niet vergeten te zeggen, dat bij den optocht naar 't paleis Z. M. door zeven honderd werklieden van de fabriek der heeren Enthoven met vaandels in verschillende kleuren en met 's konings naam-cijfer is vergezeld geworden.

De Koning gaf zijn verlangen te kennen, dat op den 17den Februari het geheele volk met hem en zijn Huis, zich in den gebede verheffen zou tot den Koning der Koningen, om leniging af te smeeken van de rampspoeden door de jongste overstromingen veroorzaakt en hulp te zoeken bij den Heer des Heelals, tot genadige afwering van nieuwe rampen, en de Heer heeft die gebeden verhoord.

Twee dagen later (19 Febr.) was het 's Konings verjaardag, doch om den nood des lands verlangde Z. M. dat op dien dag de gewone militaire feesten in de kazernen niet zouden gehouden worden.

Bij gelegenheid van dien verjaardag heeft de Heer J. H. van Lennep te Zeist de volgende dichtregelen vervaardigd.

GOD ZEGENE DEN KONING.

God zegene den Koning thans
 Met zuidewind en zonneglans,
 Bij aller vreugdbetooning:
 En zwevend wuift hem vlag bij vlag
 De bee voor zijn geboortedag:
 „God zegene den Koning!”

God zegene den Koning, — ja,
 Zoo dreunt een Bomm'lerwaard ons na,
 Om Vorstehulpbetooning:
 Geen Maas en Waal verstikt die beê,
 Want volle dijken roepen meê:
 „God zegene den Koning!”

God zegene den Koning: God
 Verleene hem een koningslot
 Vol rijke gunstbetooning:
 Dan danken wij, en bidden weêr
 „Bevestig Hem Uw gunsten, Heer,
 God zegene den Koning!”

Zoo willen wij allen ook op 12 Mei 1874 bidden:

GOD ZEGENE DEN KONING EN ZIJN HUIS.

BESLUIT.

En als nu de 12de Mei zal gekomen zijn, dan zullen de vlaggen vroolijk wapperen, dan zullen.... met één woord dan zal er door het geheele land blijdschap zijn. En zou het dan mogelijk wezen, dat wij dien dag kunnen laten voorbijgaan, zonder te denken aan al de zegeningen van God, die wij onder het bestuur der geliefde Oranje-Vorsten genieten mochten? Dan moeten wij wel denken aan een prins Willem I, aan een Lodewijk en een Adolf van Nassau, die hun bloed voor onze vrijheid gestort hebben. Hoe ellendig zag het er toen niet uit, toen wij door Spaansche tirannie verdrukt werden. Maar Willem van Oranje kwam, want

Toen alles scheen verloren,
En wij in Rome's hand,
Wou God het kermen hooren
Van 't bloedend vaderland.

Wilhelmus van Nassouwen
 Kwam deelen in ons lot,
 Zijn moed en zijn vertrouwen
 Ontving de Prins van God.

En zouden wij dan de zonen van dien onvergetelijken Willem van Oranje, Maurits en Frederik Hendrik, kunnen vergeten, die groote helden, die door hunne vele overwinningen de macht van Spanje snuikten, en zij in Gods hand het middel waren, om ons van vreemde overheersching vrij te maken, zoodat de hoogmoedige Spaansche koning ons ootmoedig om vrede moest verzoeken? Dan denken wij ook aan het lied:

Gij, God der legerscharen,
 Gij maaktet Neêrland groot,
 Gij bracht het uit gevaren,
 Uit lijfs- en ziele nood.
 Wat ons ook moge dreigen,
 Uw macht is niet geknot,
 Blijf, Heere, blijf ons eigen,
 En blijf Oranjes God!

Nu vallen onze gedachten op een anderen niet minder merkwaardigen Oranje-telg. Het is de Stadhouder Willem III. En aan Willem III te denken,

brengt ons het ramspoedige jaar 1672 voor den geest. Aan wien had naast God Nederland in dat jaar zijn behoud te danken, in dat jaar toen machtige vijanden ons van alle zijden besprongen? Aan niemand anders dan aan Willem III. Elk, door schrik verlamd, dacht aan geen tegenstand, omdat men het eene onmogelijkheid meende, de kracht van 's vijands wapenen tegen te houden. Wat was in zulk een toestand het vooruitzicht? Dat wij een prooi zouden geworden zijn van het verslindende dier, dat zich Lodewijk XIV koning van Frankrijk noemde. Maar daar laat Willem III zich zien. Had hij naar den vijand willen luisteren, hij zou eer, aanzien en grootheid bekomen hebben, maar verre van dat alles, wilde hij, als zijn voorzaat Willem I, al zijne persoonlijke belangen opofferen en zich aan het vaderland wijden. En dat heeft hij gedaan. Hij wist den moed te doen herleven, de geestdrift op te wekken. Hij dwong den vijand het land te ruimen, hij was onze redder. Evenals Willem I zocht ook Willem III zijn steun en hulp alleen bij God. Daarom, in zijn vertrouwen op den Heer, kon hij ook als Willem I zeggen:

Mijn schild en mijn betrouwen
 Zijt ghy (o, God, mijn Heer)
 Op U soo wil ick bouwen,

Verlaat mij nimmermeer,
 Opdat ick vroom mach blijven,
 Uw dienaar 't aller tijt,
 De tiranny verdrijven,
 Die menich hart doorsnijt.

Onze gedachten dwalen nog verder en wij roepen ons den Stadhouder Willem V voor onze verbeelding. Maar nu ook wordt onze ziel droevig in ons, want wij zien dien vorst, die alles voor Nederland zijn wilde, verguisd, gesmaad, gehoond. Een geest van waanzin had ons volk overvallen; een zoogenaamde vrijheidskoorts woelde door de aderen. Een vuur van tweedracht ontstak en maakte plaats voor de vroegere eendracht. Men verlangde naar de Franschen, want die lieve Franschen zij zouden ons zoo gelukkig maken. En — de Franschen kwamen, maar Willem V verliet het land. En het volk liet hem gaan. De vorst, wiens voorouders zooveel voor het land gedaan hadden, werd verstooten, en dwaas, als men was, de Franschen werden met gejuich ingehaald. Maar die edele redders kwamen om ons ongelukkig, ons tot hunne slaven te maken. Maar:

Zij zouden het niet hebben,
 Ons oude Nederland!

Het bleef bij alle ellenden,
 Gods en der vaadren pand!
 Zij zouden het niet hebben,
 De goden van den tijd!
 Niet om hun erf te wezen,
 Heeft God het ons bevrijd!

Met al hun schoone woorden,
 Met al hun woest geschreeuw,
 Zij zouden ons niet hebben,
 De goden dezer eeuw!
 Ten zij het woord des Zwijgers,
 Moedwillig were verzaakt:
*„'k Heb met den Heer der Heeren,
 Een vast verbond gemaakt.”*

Met welk een vreugde werd niet 's Konings grootvader Willem I ingehaald, toen de Fransche bedwelmig voorbij was, en wij onder Napoleon zulk een nameloos lijden ondervonden hadden. Toen was Oranje en Nederland weder één en zoo moet het blijven. Heeft, om dat verbond te bezegelen, niet 's Konings vader zijn bloed te Waterloo doen vloeien? Aanval- len van vijanden hebben onzen beminden Willem III niet naar het oorlogsveld geroepen, om onze vrijheid te beschermen. Moest dit zoo zijn, geen oogenblik zou de Koning aarzelen het zwaard te trekken,

maar wij hopen, dat dit niet noodig zal zijn. Doch ook buiten dat, heeft de Vorst niet getoond, dat ook hij alles voor Nederland zijn wil? Eenmaal heeft de Koning deze schoone woorden gesproken: „Oranje kan nooit te veel tot heil van Nederland doen.” En dat heeft hij getoond in den watervloed en zoo menigwerf anders. Geen offer was hem ooit te zwaar. Hoe gaarne ook vertoont zich de Vorst midden onder zijn volk, wanneer het feest viert om aan de roemrijke dagen, aan de veelvuldige verlossingen, van ouds te gedenken. Laten wij Alkmaar slechts tot voorbeeld nemen en wij hebben reeds bewijs genoeg, dat de Vorst hiermede zeggen wil: „De geschiedenis van Nederland is de geschiedenis van Oranje.”

En wanneer ons dat alles door de gedachte gaat, zouden wij dan op 12 Mei 1874 niet vroolijk zijn, en God danken? Gewis. Dan willen wij zeggen: „Nederland kan nooit te veel voor Oranje doen, want de geschiedenis van Oranje is de geschiedenis van Nederland.” Dan willen wij onze vaderlandsche liederen uit volle borst aanheffen. Onze liefde voor God, voor Oranje, voor Nederland, zal er door aanwakkeren.

Welnu, zingt dan uwe vaderlandsche liedjes. Ook deze, die gij wel in de school zult geleerd hebben.

En wanneer gij zoo ter eere des Konings zingt zult gij zeker hierbij onze geliefde Koningin niet vergeten.

AAN DEN KONING.

Onze Koning Willem leve!
 Spaar, o God, zijn leven lang!
 Dat hem roem en heil omzweve!
 Dat hij ieders liefde ontvang!
 Wijsheid zij hem mild gegeven,
 Kracht van boven stuur zijn hand,
 Die den scepter houdt geheven
 Tot geluk van 't Vaderland.

Vrede en voorspoed smaak zijn harte,
 Een versprei' hij om zich heên!
 Al zijn vreugde en al zijn smarte
 Smelt' met die zijns volks in één!
 Mogen duizend jubelzangen
 Hem gewijd zijn, Hem ter eer!
 Moog hij 's Hemels kroon ontvangen,
 Legt hij eens deze aardsche neêr!

Oranje en Nederland
 Zijn immer nauw verwant
 In vreugd en smart
 Die band zij onze kracht,
 Die eendracht onze macht,
 Die leuze nooit veracht
 Door 't Hollandsch hart.

God! zegen onzen Vorst,
Die 't staatsjuk moedig torscht
Tot heil van 't land.
Blijv' Uw onfeilbre raad
Zijn steun en toeverlaat,
Opdat hij zeker gaat.
Aan Uwe hand.

